

سرشناسه	شب‌خیز، محمدرضا
عنوان و نام پدیدآور	کامل‌ترین ترجمه و تبیین اصول الاستنباط به زبان ساده (علامه حیدری)/ نویسنده محمدرضا شب‌خیز.
مشخصات نشر	تهران: کتاب آوا، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۳۳۰ ص
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۰۲۸-۷
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه:ص. [۳۲۲] - ۳۲۹.
موضوع	اصول فقه شیعه - راهنمای آموزشی (عالی)
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۳ ک۲ ش ۱۵۹/ا BP
رده‌بندی دیویی	۲۹۷/۳۱۲
شماره ثبت کتاب ملی	۳۳۵۰۶۷۸

«کامل‌ترین تبیین اصول الاستنباط به زبان ساده» علامه حیدری

انتشارات کتاب آوا

نویسنده	محمدرضا شب‌خیز
ناشر	کتاب آوا
چاپ و صحافی	تصویر / چاوش
نوبت چاپ	اول ۱۳۹۳
شمارگان	۱۵۰۰ نسخه
قیمت	۱۴۰۰۰۰ ریال
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۰۲۸-۷

نشانی دفتر مرکزی: انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بن بست حقیقت، پلاک ۴، واحد ۴
شماره‌های تماس: ۶۶۹۷۴۶۴۵ | ۶۶۹۷۴۱۳۰ | ۶۶۴۰۷۹۹۳ | دورنگار: ۶۶۴۶۱۱۵۸

www.avabook.com   avabook_kazemi@yahoo.com

فروشگاه کتاب آوا: اسلام‌شهر، خیابان صیاد شیرازی، روبروی دانشگاه آزاد اسلامی، جنب دادگستری
تلفن: ۵۶۳۵۴۶۵۱

کلیه حقوق این اثر برای مؤلف محفوظ است.
هرگونه کپی‌برداری و تهیه جزوه از متن کتاب، استفاده از طرح روی جلد و عنوان کتاب جرم است
و متخلفان طبق قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند

مقدمه

برخی از دانشجویان، درس اصول فقه را درسی دشوار و دیرپای قلمداد می‌کنند؛ چرا؟

درس اصول فقه، از جمله درس‌هایی است که هم طلاب حوزه‌های علمیه و هم دانشجویان رشته‌هایی مانند «حقوق» و «فقه و حقوق» با آن سر و کار دارند. طلاب حوزه‌های علمیه، تحصیل این علم را از سال چهارم حوزه آغاز می‌کنند؛ اما پیش از آن، درس‌هایی را فرا می‌گیرند که پاره‌ای از آنها، مقدمه یادگیری درس اصول فقه می‌باشند. متأسفانه دانشجویان، این دروس مقدماتی را در برنامه تحصیلی خود ندارند؛ و مستقیماً و بدون یادگیری این دروس مقدماتی، به مطالعه درس اصول فقه می‌پردازند. این مسئله، از جمله مهم‌ترین دلایلی است که دانشجویان، هنگام پرداختن به مطالعه درس اصول فقه، با مشکلات زیادی در فهم و یادگیری این درس مواجه می‌شوند.

با این توضیح، هنگامی که از اساتید این علم، کتابی برای طلاب حوزه‌های علمیه در درس اصول فقه می‌نویسد، مباحث کتاب را با این دید می‌نویسد که مخاطب نویسنده، طلبه‌ای است که در سه سال نخست حوزه، با مقدمات این درس آشنا شده؛ و لازم نیست مطالبی در کتابش بیاورد که در سه سال اول حوزه با آن مطالب آشنا شده‌اند. از جمله آثاری که برای طلاب به این سبب تألیف شده، کتاب «اصول الاستنباط»، به قلم علامه حیدری^۱ است. وی این کتاب را برای طلاب مبتدی نگاشته، که با مباحث مقدماتی درس اصول فقه، آشنایی دارند؛ و در نتیجه در این کتاب، از ذکر مباحث مقدماتی، خودداری کرده است.

حال اگر دانشجویی به مطالعه کتاب «اصول الاستنباط» بپردازد، به دلیل عدم آشنایی با مباحث مقدماتی یاد شده، هم یادگیری مباحث این کتاب را دشوار یابد؛ اما واقعیت آن است که، درس اصول فقه، درس دشواری نیست و با اقدامات مناسب و دقیق در نگارش آثار این حوزه، می‌توان فهم مباحث این علم را تسهیل کرد.

این مشکل در این کتاب چگونه برطرف شده است؟
برای برطرف کردن این مشکل، در تألیف این کتاب، همواره این مسئله را در نظر داشتم که مخاطبان کتاب، دانشجویانی هستند که، مباحث مقدماتی این درس را، که قبل از تدریس درس اصول فقه در حوزه‌های علمیه آموزش داده می‌شود، فرا نگرفته‌اند؛ و در نتیجه، راه حل را در آن دیدم که، این مباحث مقدماتی را، به صورت خلاصه و مفید در کتاب حاضر بیان کنم. به این صورت که؛ برخی از این مباحث مقدماتی، در ابتدای کتاب حاضر، با عنوان «مقدمات یادگیری صحیح کتاب اصول الاستنباط علامه حیدری» بیان شده‌اند؛ اما عمده این مباحث مقدماتی، در متن کتاب و در مباحث مرتبط، بیان شده‌اند.

از دیگر مشکلات دانشجویانی که کتاب‌های اصول فقه را مطالعه می‌کنند، این سنگین این آثار؛ و وجود عبارات و اصطلاحات ناآشنا در این کتب است؛ که در این کتاب، سعی بر آن بوده که همه مطالب، به ساده‌ترین شکل ممکن بیان شوند؛ و عبارات و اصطلاحات یاد شده، به ساده‌ترین بیان، بررسی شود.

برای دانشجویان، در حوزه علم اصول، کتاب‌های زیادی نوشته نشده است؛ بلکه، اکثر این کتاب‌ها، مخاطبان جزوئی داشته‌اند؛ بنابراین، دانشجویان با منابع اصلی اصولی، آشنایی زیادی ندارند، به همین دلیل، سعی کرده‌ام در پاورقی‌ها، بهترین و مناسب‌ترین منابع را برای دانشجویانی که قصد تحقیق و مطالعه بیشتر در این زمینه دارند، ذکر کنم؛ به این شکل که، در هر مبحث، سعی کرده‌ام که جامع‌ترین منابع اصولی شیعیان و اهل سنت را ذکر کنم.

در کتب اصولی، مرسوم است که برای توضیح مباحث، از مثال‌های عرفی و غیرحقیقی استفاده گردد؛ اما این روش را، روش مناسبی نمی‌دانم؛ چراکه، استفاده از این نوع مثال‌ها، نه تنها موجب یادگیری درس اصول فقه نمی‌گردد؛ بلکه بی‌علاقگی دانشجویان و طلاب را نسبت به این درس در پی دارد. از این رو، برای آموزش تمام مباحث کتاب، از مثال‌های حقیقی و کاربردی استفاده کرده‌ام. تفاوت مثال‌های ذکر شده در این کتاب با کتاب «اصول فقه دانشگاهی» که پیش از این، از همین قلم انتشار یافته در این است که، اکثر مثال‌های این کتاب، مثال‌هایی فقهی است؛ چراکه مخاطبان کتاب «اصول الاستنباط»، دانشجویانی‌اند که در امتحانات دانشگاه و آزمون‌هایی همچون آزمون قضاوت و کارشناسی ارشد، باید با مثال‌های فقهی آشنا باشند؛ لیکن، مخاطبان کتاب «اصول فقه دانشگاهی»، دانشجویانی هستند که در امتحانات دانشگاه و آزمون‌ها، همچون آزمون وکالت، بیشتر با مثال‌های حقوقی، سر و کار دارند.

در این کتاب، مواردی مورد پسند دانشجویان واقع گردد؛ یکی از مهم‌ترین اقدامات مؤلف این است که عمده مطالب کتابش را قبل از چاپ، در اختیار دانشجویان مختلف قرار دهد، تا مطالب کتاب را از جهت برسی کنند. به این جهت، مطالب کتاب حاضر را در اختیار دانشجویان قرار دادم و هرگاه به نظر می‌رسید که مطلب یا مبحثی برای دانشجویان دشوار یا مشکل است، آن مطلب یا مبحث را مجدداً بررسی کردم؛ و یا بیانی ساده‌تر، تشریح کردم.

در پایان بر خود لازم دیدم که از همه دانشجویان و اساتید بزرگواری که بنده را در تألیف این اثر، همراهی کردند؛ و نیز از همه مسئولان محترم انتشارات کتاب آوا، که طبع این اثر را بر عهده داشتند، صمیمانه سپاس‌گزاری کنم.

محمدرضا شب‌خیز

تیر ۱۳۹۳

«فهرست مطالب»

۱۲	مقدمات یادگیری صحیح کتاب اصول الاستنباط علامه حیدری
۱۲	مقدمه اول
۲۰	مقدمه دوم
۲۰	مقدمه سوم
۲۱	مقدمه چهارم

۲۳	تعلیم اصول فقه
۲۳	هدف از مطالعات علم اصول فقه چیست؟
۲۴	موضوع علم اصول
۲۷	تمایز علوم دیگر
۲۸	مسائل علم اصول فقه

فصل اول: مباحث الفاظ

۲۹	وضع الفاظ
۲۹	وضع
۳۱	ارکان وضع
۳۱	اقسام وضع
۳۳	واضع الفاظ کیست؟
۳۳	دلالت
۳۴	حالات دلالت لفظ بر معنا
۳۶	اقسام دلالت لفظ بر معنا
۳۸	حقیقت و مجاز
۴۱	شرایط صحت استعمال مجازی
۴۳	علائم حقیقت و مجاز
۴۷	بحث حقیقت شرعی
۵۰	اصول لفظی
۵۸	صحیح و اعم
۶۵	اقسام لفظ
۶۵	تقسیم اول از لفظ
۶۸	تقسیم دوم از لفظ
۶۹	اقسام قرینه
۷۰	استعمال لفظ در بیش از یک معنا
۷۳	مشق

۷۷	.....	آوامر
۷۷	.....	اولین روش آمر کردن
۷۷	.....	دومین روش آمر کردن
۷۸	.....	نکاتی در مورد ماده آمر
۸۲	.....	نکاتی در مورد صیغه آمر
۸۳	.....	استعمال مجازی صیغه آمر
۸۴	.....	مره و تکرار
۸۵	.....	فور و تراخی
۸۶	.....	اقسام افی مکلف
۸۷	.....	اقسام واجب
۹۱	.....	مبحث مقدمه واجب
۹۱	.....	اقسام مقدمه
۹۵	.....	مسئله ضد
۹۸	.....	آیا آمر کردن کاری به ماه با آگاهی از فقدان شرط مأموریه جایز است؟
۹۹	.....	نسخ وجوب
۱۰۰	.....	واجب تخییری
۱۰۱	.....	واجب موسع

۱۰۳	.....	نواهی
۱۰۳	.....	اولین روش نهی کردن
۱۰۳	.....	دومین روش نهی کردن
۱۰۴	.....	توضیحاتی در مورد ماده نهی
۱۰۷	.....	توضیحاتی در مورد صیغه نهی
۱۰۸	.....	منظور از نهی، «کفتفس» است یا «صرف ترک»؟
۱۰۹	.....	مره و تکرار
۱۱۱	.....	اجتماع امر و نهی
۱۱۴	.....	نهی از عبادات و معاملات

۱۱۶	.....	مفهوم و منطوق
۱۱۷	.....	اقسام مفهوم
۱۲۱	.....	مفهوم موافق
۱۲۳	.....	مفهوم مخالف
۱۲۴	.....	اقسام مفهوم مخالف
۱۲۴	.....	مفهوم شرط
۱۲۹	.....	مفهوم وصف
۱۳۳	.....	مفهوم غایت

۱۳۷	عام و خاص
۱۳۸	الفاظ عام
۱۳۹	عام و خاص نسبی هستند
۱۴۰	اقسام عام
۱۴۳	تخصیص
۱۴۴	هماهنگی عموم و خصوص
۱۴۵	انواع مخصّص
۱۴۵	قسم اول از انواع مخصّص
۱۴۸	قسم دوم از انواع مخصّص
۱۴۹	قسم سوم از انواع مخصّص
۱۵۶	برای اجمال از مخصّص مجمل به عام
۱۵۹	آیا عام پس از تخصیص مجاز می‌شود؟
۱۵۹	آیا عام پس از تخصیص حجت است؟
۱۶۰	تخصیص بر
۱۶۱	عمل به عام قبل از قیاس (جست‌وجو کردن) مخصّص
۱۶۳	وقوع ضمیر پس از عام
۱۶۴	آیا مفهوم می‌تواند عام مخصّص بزند؟
۱۶۵	تخصیص «مفهوم عام» با «منفرد خاص»
۱۶۶	آمدن یک مخصّص بعد از چند عام (آمدن یک مخصّص بعد از چند عام)
۱۶۸	تخصیص کتاب (تخصیص قرآن)

۱۶۹	مطلق و مقید
۱۶۹	اطلاق و تقید نسبی هستند
۱۷۰	اطلاق و تقید متلازم یکدیگرند
۱۷۲	مقدمات حکمت
۱۷۹	اجتماع مطلق و مقید

۱۸۱	مجمل و مبین
۱۸۱	تعریف مبین
۱۸۱	تعریف مجمل
۱۸۲	تاخیر بیان

فصل دوم: «قطع»، «ظن» و «شک»

۱۸۴	قطع
۱۸۶	«قطع به حکم» و «قطع به موضوع»
۱۸۷	تجری
۱۸۷	آیا قطع مطلقاً حجت است؟
۱۸۹	اقسام قطع
۱۸۹	قطع قَطَاع
۱۹۰	علم اجمالی
۱۹۲	مُجَزَّءٌ دِنِ لِمِ اِجْمَالِی
۱۹۴	ظن
۱۹۴	امکان تبعید به ظن
۱۹۵	آیا ظن حجت است؟
۱۹۵	اقسام ظن
۱۹۶	ظواهر الفاظ
۱۹۹	قول لغوی
۲۰۲	اجماع منقول
۲۰۵	خبر واحد
۲۱۳	ظن مطلق
۲۱۴	شک
۲۱۴	شک
۲۱۵	اماره و اصل

فصل سوم: اصول عملیه

۲۱۶	اصول عملیه
۲۱۶	اقسام اصول عملیه
۲۱۶	عَلَتْ رَجُوعٌ بَهِ اَصُولِ عَمَلِیَهِ
۲۱۷	علم اجمالی و شک بدوی
۲۱۸	شبهه حکمیه
۲۱۸	شبهه موضوعیه
۲۱۸	«شبهه حکمیه وجوبیه» و «شبهه حکمیه تحریمیه»
۲۱۹	شک در مکلفیه
۲۲۰	«متباینین» و «اقل و اکثر»
۲۲۲	«متباینین محصوره» و «متباینین غیر محصوره»
۲۲۳	«اقل و اکثر استقلالی» و «اقل و اکثر ارتباطی»
۲۲۴	دَوْرانِ بَیْنِ مُحْذُورِیْنِ

۲۲۵.....	اصل براءت.....
۲۲۵.....	حالات اجرای اصل براءت.....
۲۴۰.....	اصل تخيير.....
۲۴۰.....	حالات اجرای اصل تخيير.....
۲۴۷.....	اصل احتياط.....
۲۴۷.....	حالات اجرای اصل احتياط.....
۲۶۲.....	اصل استصحاب.....
۲۶۳.....	ارکان استصحاب.....
۲۶۳.....	شرایط اجرای اصل استصحاب.....
۲۶۵.....	شک ساری (قاعده بین).....
۲۶۶.....	انواع شک در اصل استصحاب.....
۲۶۸.....	اقسام استصحاب.....
۲۷۵.....	«یقین وجدانی» و «یقین مبتدی».....
۲۷۵.....	«شک منطقی» و «ظن غیر منطقی».....
۲۷۶.....	اصل مثبت.....
۲۷۷.....	استصحاب زمان و زمانیات.....
۲۷۸.....	استصحاب قهقرايي.....
۲۷۸.....	استصحاب عدم حادث.....
۲۷۹.....	اصل تأخر حادث.....
۲۸۰.....	شک در حدوث قاطع صلاة.....
۲۸۰.....	شک در قاطعیت چیزی برای صلاة.....
۲۸۱.....	اصل عدم.....
۲۸۱.....	تفاوت «اصل عدم» و «استصحاب عدمی».....
۲۸۲.....	تعارض ادله و اصول.....
۲۸۲.....	تعارض قاعده ید و استصحاب.....
۲۸۳.....	تعارض قاعده فراغ و تجاوز با استصحاب.....
۲۸۵.....	تعارض قاعده صحت و استصحاب.....
۲۸۷.....	تعارض استصحاب و قاعده قرعه.....
۲۸۷.....	تعارض استصحاب و براءت.....
۲۸۸.....	تعارض استصحاب و احتياط.....
۲۸۸.....	تعارض استصحاب و تخيير.....
۲۸۹.....	تعارض استصحاب سببی و مستببی.....

فصل چهارم: تعارض و تراحم

۲۹۱	تعارض و تراحم
۲۹۱	تعارض
۲۹۲	تراحم
۲۹۳	اقسام رابطه دو دلیل متعارض
۲۹۷	مرجحات
۳۰۱	موضوعیت و طریقت
۳۰۲	ترتیب
۳۰۳	بررسی چند اصطلاح

فصل پنجم: اجتهاد و تقلید

۳۱۰	اجتهاد و تقلید
۳۱۰	اجتهاد
۳۱۰	اقسام اجتهاد
۳۱۱	تقلید مجتهد از مجتهد
۳۱۱	تخطئه و تصویب
۳۱۲	تقلید
۳۱۳	تقلید در «اصول دین» و «فروع دین»
۳۱۳	تقلید از اعلی
۳۱۴	تقلید از میت

فصل ششم: برخی از ادله استنباط احکام

۳۱۵	بررسی برخی از ادله استنباط احکام
۳۱۵	قیاس
۳۲۷	استحسان
۳۲۸	استصلاح (مصلح مرسله)
۳۲۹	احکام غیر منسوخ ادیان قبل از اسلام
۳۲۹	مذهب صحابی (فتوای صحابه پیامبر)

۳۳۰	کتاب نامه